

Uniwersytet Rzeszowski. Wydział Socjologiczno-Historyczny

BEATA LUCYNA SZLUZ

bszluz@ur.edu.pl

Praca socjalna w starzejącym się społeczeństwie

Social Work in an Aging Society

STRESZCZENIE

Zmiany demograficzne i proces starzenia się społeczeństwa będą miały wpływ na indywidualne wybory w ciągu całego życia, strukturę rodziny i wiele instytucji społecznych. Praca socjalna może kierować profesjonalne wsparcie do osób starszych i ich rodzin. Autorka ukazuje wyzwania dla pracy socjalnej oraz wybrane propozycje rozwiązań.

Słowa kluczowe: proces starzenia się społeczeństwa; osoby starsze; społeczeństwo; praca socjalna

WPROWADZENIE

Starzenie się ludzi jest zjawiskiem uniwersalnym. W ostatnich kilkudziesięciu latach intensywność tego zjawiska – szczególnie w krajach wysoko rozwiniętych – wzrosła przy jednoczesnym spadku przyrostu naturalnego. Jest to skutek wydłużania się trwania ludzkiego życia, postępu cywilizacyjnego i poprawy jakości życia. Niepokój budzi nie sam fakt wzrostu ilościowego starszej populacji, lecz wzrost jej udziału w strukturze ludności spowodowany spadkiem udziału najmłodszych grup wiekowych w strukturze demograficznej społeczeństwa. W demografii znana jest zasada „podwójnego starzenia się ludności”¹, tzn.

¹ Starzenie się ludności oznacza zwiększanie się odsetka osób starszych przy jednoczesnym zmniejszaniu się odsetka dzieci. Istnieje wiele miar i klasyfikacji stopnia zaawansowania starze-

następuje procentowy wzrost ludności starszej, a w jej ramach najszybciej rośnie odłamek najstarszy. Długotrwały spadek urodzeń zapoczątkowany po 1983 r. oraz utrzymujące się niskie natężenie urodzeń spowodowały, że w wiek prokreacji wchodzi coraz mniej liczne roczniki. Zgodnie z założeniami prognozy demograficznej obejmującej okres do 2050 r., opracowanej przez Główny Urząd Statystyczny (GUS), w przyjętej perspektywie wystąpi znaczne zmniejszenie liczby dzieci i osób dorosłych, zaś zwiększy się liczba i udział osób starszych. W skali kraju liczebność tej zbiorowości wzrośnie o 5,4 mln w 2050 r. Po 2020 r. dynamika procesu ulegnie spowolnieniu do 2035 r., po czym do 2050 r. nastąpi ponownie znaczne zwiększenie liczebności tej grupy ludności jako konsekwencja wchodzenia w wiek starości demograficznej licznych roczników z lat 1970–1985. Po 2025 r. znacząco wzrośnie odsetek osiemdziesięciolatków i osób starszych z uwagi na fakt, że ten wiek osiągną osoby urodzone w czasie powojennego boomu urodzeń. W 2040 r. osoby ponad osiemdziesięcioletnie będą stanowiły aż 36% zbiorowości osób starszych. W końcu prognozowanego okresu proporcje nieco ulegną zmianie. Odsetek osób 80+ w populacji w wieku 65 lat i więcej zmniejszy się do 32%. Liczba ludności w wieku 80 lat i więcej, wykazywana w bieżących bilansach w wielkości około 1,5 mln, wzrośnie w 2050 r. ponad dwukrotnie do ponad 3,5 mln osób, przy czym 60% ludności w podeszłym wieku będzie mieszkało w miastach (GUS 2014, s. 1–43).

Przybliżona prognoza demograficzna wywołuje dyskusję wśród naukowców i praktyków, którzy podejmują działania na rzecz starszych osób. Mając na uwadze zadania realizowane przez pracowników socjalnych, celem artykułu uczyniono zobrazowanie specyfiki pracy socjalnej z osobami starszymi (wybranych aspektów).

TWORZENIE WARUNKÓW AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ I POZAZAWODOWEJ OSÓB STARSZYCH

Osoby starsze, wbrew funkcjonującym stereotypom, to w znacznej większości nie chorzy, zniedołężniali starszankowie, lecz osoby sprawne umysłowo i fizycznie. Napotykać oni na problemy wiążące się z aktywnym uczestnictwem w życiu rodzinnym, zawodowym i kulturalnym. Unia Europejska (UE) oraz rządy państw członkowskich stają przed wyzwaniem łagodzenia konsekwencji starzenia się społeczeństwa (Szluz 2012, s. 104–109). Podejmowane działania są ukie-

nia się populacji, takich jak: struktura ludności w podziale na biologiczne grupy wieku, udział ludności w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem czy mediana wieku ludności. Relacje ilościowe między podstawowymi grupami wieku ludności (0–14 lat – „dzieci”, 15–64 lat – „dorosli”, 65 lat i więcej – „starsi”) pozwalają określić istniejące w społeczeństwie relacje międzypokoleniowe oraz ocenić poziom starości demograficznej.

runkowane na odmłodzenie społeczeństwa oraz na osoby starsze w kontekście zwiększenia ich aktywności zawodowej i w życiu publicznym.

Satysfakcjonujące starzenie się wiąże się z takimi czynnikami, jak: niski poziom niepełnosprawności, samodzielne funkcjonowanie fizyczne i umysłowe oraz aktywne zaangażowanie i zainteresowanie życiem. Z przeprowadzonych badań wynika, że starsi wiekiem pracownicy wykonują obowiązki nie gorzej niż ich młodszy koledzy, z wyjątkiem prac wymagających dużej siły fizycznej lub bardzo szybkiej reakcji na bodźce. Dokładność i sumienność są z reguły wyższe u starszych zatrudnionych, którzy dodatkowo cechują się niższą skłonnością do porzucenia dotychczasowego pracodawcy, a także do korzystania ze zwolnień lekarskich. Odnotowano niższy poziom uzależnień i mniej wypadków w miejscu pracy. Jednym z celów polityki społecznej powinno być tworzenie warunków podtrzymywania niezależności ekonomicznej, w tym możliwość przedłużenia aktywności zawodowej. Coraz wyższe wykształcenie seniorów powinno przynieść szereg pozytywnych zmian. Można wśród nich wymienić dłuższą aktywność zawodową, większą dbałość o zdrowie i samopoczucie, szybsze reagowanie na problemy zdrowotne. Zachowania jednostek złagodzą konsekwencje starzenia się społeczeństwa w skali makro (Dragan 2011, s. 9–10). Dużą rolę odgrywa status materialny osób na emeryturze.

W krajach europejskich (np. we Francji, Włoszech) obserwuje się migrowanie emerytów do Senegalu i Brazylii czy Kanady, Tajlandii, ponieważ z jednej strony panują tam dogodne warunki klimatyczne, a z drugiej koszty życia są zdecydowanie niższe (zob. Brzeziński 2012, 2012a; Suchodolska 2015). Część emerytów doświadcza trudnej sytuacji finansowej. W Polsce rosną obawy związane z perspektywą otrzymania niskich emerytur². Z kolei w kontekście podwyższenia wieku przechodzenia na emeryturę wywiązała się dyskusja związana z utrzymaniem dotychczasowych ustaleń (trwają konsultacje na temat obniżenia wieku emerytalnego), jednocześnie obserwuje się tendencję do wspomnianego wydłużania przez emerytów czasu trwania aktywności zawodowej. Jest to efekt zaspokajania potrzeby poczucia bycia potrzebnym w społeczeństwie, a w opozycji znajduje się niedobrowolna, związana z osiągnięciem określonego wieku, rezygnacja z pracy zawodowej. Dla jednostki wiąże się to z wykluczeniem z pewnego zakresu działania.

² „Z raportu Kancelarii Prezydenta wynika, że po kilkudziesięciu latach (...) świadczenie wyniesie jedną piątą ostatnich zarobków. Jeżeli za ponad 30 lat przed przejściem na zasłużony odpoczynek wynagrodzenie będzie wynosić 3000 zł, to otrzymamy zaledwie 728 zł brutto emerytury, czyli około 600 zł na rękę. (...) Niskie wynagrodzenia, zatrudnienia na tzw. śmieciówkach, wysokie bezrobocie, bardzo małe przyszłe emerytury są powodem, że coraz więcej Polaków wyjeżdża za granicę. Według najnowszego raportu *Work Service* 1,2 mln Polaków rozważa wyjazd za pracą do Anglii, Niemiec, Norwegii i innych krajów. Z prognoz zaś wynika, że 8 na 10 Polaków chce wyjechać z kraju. (...) dominują młodzi do 35. roku życia. Stanowią oni dwie trzecie osób, które chcą znaleźć pracę za granicą” (Andres 2015).

Początki koncepcji aktywnego starzenia się można znaleźć w klasycznej teorii aktywności z lat 60. XX w., reprezentowanej przez takich przedstawicieli nauki, jak R.J. Havighurst, B. Neugarten, a także R. Tartler (Kruse, Wahl 2010, s. 227).

E. Cumming i W. Henry (1961) opracowali teorię, według której rezygnacja z ról społecznych może nastąpić także dobrowolnie i stanowić dla jednostki odciążenie. Teorię „wycofania społecznego” można ujmować jako reakcję na idealizowanie koncepcji aktywności, która nie odpowiada realiom życia wielu osób starszych. Zakończenie pełnienia ról aktywnych nie oznacza bowiem bezwarunkowo potrzeby pomocy lub samotności, może być ujmowane jako oswobodzenie niosące nowe szanse i możliwości kształtowania życia. Przykładem może być, dostrzeżone we Francji, rozpoczynanie życia na emeryturze w grupie rówieśniczej (Brzeziński 2012, 2012a). Emeryci podejmują nowe aktywności, np. podróżują, czynnie spędzają czas wolny, uprawiając sport, muzykując itd. Odwiedzają rodziny własnych dzieci, ale z nimi nie zamieszkują. Nie zawsze wycofanie jest wynikiem dobrowolnego wyboru. Ma to miejsce wtedy, gdy ludzie starsi potrzebują pomocy, nie dysponują przy tym dostateczną osobistą siecią wsparcia ani innymi formami pomocy społecznej. R.C. Atchley (1989, s. 183–190) twierdzi, że wartości, preferencje i wzorce zachowań pozostają spójne w ciągu naszego życia. W tym kontekście końcowa jego część jest kontynuacją wcześniejszego okresu.

Wśród postulatów działań na rzecz poprawy sytuacji osób starszych, płynących z przeprowadzonych badań i analiz (Dragan 2011, s. 10), można wymienić następujące: propagowanie indywidualnych form zabezpieczenia materialnego i zachęty do dobrowolnego wydłużenia okresu aktywności zawodowej, wprowadzenie zabezpieczeń antyinflacyjnych dla kapitału gromadzonego w OFE, przygotowanie innych niż zasada repartycji źródeł finansowania emerytur (jak np. wpływy z prywatyzacji), przyznanie prawa do ulgowych cen leków osobom pobierającym najniższe emerytury. Ważne jest także przeciwdziałanie postępującej niesprawności psychofizycznej osób starszych (odpowiednie świadczenia pielęgnacyjne i szkolenia dla opiekunów) i poczuciu osamotnienia (wspieranie budowy domów wielopokoleniowych, odpowiednie kształtowanie przestrzeni publicznej zapobiegające wycofaniu się osób starszych, propagowanie ulgowego dostępu na imprezy kulturalne, zachowanie ogródków działkowych, ułatwianie dostępu do Internetu, rozwijanie oferty uniwersytetów trzeciego wieku, poszerzanie propozycji domów opieki społecznej) oraz dbałość o stan zdrowia osób starszych, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju badań profilaktycznych.

PRACA SOCJALNA Z OSOBAMI STARSZYMI – WYBRANE ASPEKTY

W ujęciu Światowej Organizacji Zdrowia (WHO, 2002) determinanty aktywnego starzenia się obejmują czynniki generalne oraz czynniki poboczne. Do pierwszych zostały zaliczone kultura i płeć. Z kolei do czynników pobocznych zakwalifikowano: usługi zdrowotne i opiekuńcze, czynniki behawioralne (takie jak aktywność fizyczna, odpowiednia dieta, niestosowanie używek, poddawanie się regularnym badaniom itp.), uwarunkowania osobiste na poziomie jednostek (czynniki biologiczne, umysłowe funkcje kognitywne), środowisko fizyczne (bariery architektoniczne i urbanistyczne, przyjazne lub nieprzyjazne środowisko itp.), czynniki socjologiczne (wsparcie społeczne, możliwości kształcenia ustawicznego, bezpieczeństwo od przemocy i nadużyć itp.), wykorzystanie osób starszych poza formalnym rynkiem pracy (np. w obszarze działalności społecznej, realizacji prac domowych). Koncepcja aktywnego starzenia się obejmuje zarówno prawa (np. do zabezpieczenia społecznego, do kształcenia ustawicznego), jak i obowiązki (np. pozostawanie aktywnym na różnych polach czy podejmowanie zobowiązań edukacyjnych). Ponadto aktywne starzenie się powinno być oparte na upoważnieniu i uczestnictwie. Polityka aktywnego starzenia się powinna uwzględniać różnorodność narodową i kulturową.

M. Payne (2006) podkreślił, że w pracy socjalnej z klientem mogą występować elementy trzech ról (nie mają one charakteru liniowego): 1) indywidualizm, reformizm – odnosi się do pracy socjalnej jako działalności, która ma na celu zaspokojenie potrzeb socjalnych jednostek oraz przyczynia się do zachowania spójności społecznej przez zapewnienie w skuteczny sposób dobrostanu, 2) socjalistyczne, kolektywne – podejście skupia się na promowaniu współpracy w społeczeństwie, tak aby najbardziej pokrzywdzone osoby mogły przejąć kontrolę nad własnym życiem, praca socjalna przyczynia się do zmiany społeczeństwa, aby było bardziej otwarte, 3) refleksyjne, terapeutyczne – podejście koncentruje się na promowaniu i ułatwianiu rozwoju osobistego, pełni leczniczą rolę, pomagając jednostkom rozwijać swoje zdolności w relacjach społecznych. Zidentyfikowano następujące kluczowe role we współczesnej pracy socjalnej: doradca, adwokat, oceniający ryzyka i potrzeby, zarządzający opieką, przedstawiciel kontroli społecznej (Asquith, Clark, Waterhouse 2005). Wymienione role mogą wywoływać napięcie między pracownikiem socjalnym a klientem. Mogą być niezrozumiałe, a przez to krytykowane. A. McDonald (2010, s. 41) zaakcentował, że pracownicy socjalni, kierujący się posiadany „mandatem do wykonywania zawodu”, mogą świadczyć usługi, które nie są pożądane i potrzebne osobom starszym. Osoby starsze oczekują od pracownika socjalnego posiadania wiedzy na temat problemów fizycznych, psychologicznych, społecznych i ekonomicznych, których doświadczają.

W zakresie pracy socjalnej z osobami starszymi istotne wydaje się odniesienie do modelu selektywnej optymalizacji i kompensacji (Baltes 1987; Baltes, Baltes 1993; Шевчук). Przystosowanie do tej sytuacji niekorzystnego bilansu między zyskami a stratami w rozwoju zachodzi z udziałem dwóch mechanizmów: 1) selektywnej optymalizacji, czyli wyboru obszarów funkcjonowania, dla których zostanie utrzymana wysoka sprawność przy jednoczesnej rezygnacji z utrzymywania równie wysokiego poziomu funkcjonowania w innych obszarach, 2) kompensacji, tzn. rozwoju mechanizmów wyrównujących i/lub zastępujących te funkcje, które uległy pogorszeniu. Wspomaganie w zakresie osiągania pomyślnego starzenia się powinno objąć trojaki rodzaj działania. Pierwsze, wynikające z istnienia mechanizmu selektywnej optymalizacji, to działania aktywizujące, mające na celu utrzymanie wysokiego poziomu wybranych funkcji i/lub przywrócenie ich wcześniejszego poziomu. Jest to poszukiwanie elementów życia człowieka w podeszłym wieku, które zostały utracone wraz z wiekiem. Indywidualne potrzeby są dostosowane do rzeczywistości, która pozwoli na uzyskanie poczucia satysfakcji w codziennym życiu. Kolejne, wynikające z istnienia mechanizmu kompensacji działania, wspomagają ten mechanizm lub inicjują jego wystąpienie w celu zastąpienia funkcji wykazujących nieuchronny spadek. Osoba w podeszłym wieku, dzięki wsparciu wykwalifikowanego pracownika socjalnego, może poprawić swoje życie zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Trzecie, wynikające z faktu pojawienia się w okresie późnej dorosłości jakościowo nowych zjawisk adaptacyjnych, to działania ułatwiające ich wystąpienie oraz wzmagające pozytywny wpływ na proces starzenia się m.in. w oparciu o rekompensatę, która jest związana z dodatkowymi źródłami, kompensującymi ograniczenia wiekowe w procesie adaptacji (np. stosowanie nowoczesnych technik i nowych technologii).

Praca socjalna jest oparta o tzw. system nieformalny lub naturalny (rodzina, opiekunowie, przyjaciele i sąsiedzi³), układy formalne (dostarczające specjalistycznej pomocy) oraz systemy społeczne (szpitale, służba zdrowia, ośrodki dziennej opieki). Praca socjalna z osobami starszymi obejmuje: ocenę potrzeb, ocenę zapotrzebowania na pracę socjalną z jednostką i rodziną, poradnictwo i terapię, działania nastawione na tzw. radzenie sobie ze stresem, rzecznictwo indywidualne i grupowe, pracę z grupą oraz społecznością lokalną⁴. Pracownik doko-

³ Osoby, które mają częsty kontakt ze starszym człowiekiem (np. pielęgniarka środowiskowa, listonosz, inkasent, ekspedientka w sklepie, sprzedawca gazet itd.) mogą szybko reagować i nawiązać kontakt m.in. z pracownikiem socjalnym.

⁴ W środowisku senior kształtuje, trenuje swoje umiejętności interpersonalne. Zawiązują się rozmaite grupy, które w zgodzie lub opozycji z instytucjami kreują różne formy aktywności starszego człowieka. Można tu wyróżnić m.in. wspólnoty wyznaniowe, grupy samopomocowe, ogniska kulturalne i wolnoczasowe (np. kluby seniora, koła gospodyń wiejskich, kluby emerytów i rencistów), grupy o charakterze prospołecznym, relacje przyjacielskie, a także wolontariat. W „Rzą-

nuje oceny np. przemocy wobec osób starszych (fizycznej, emocjonalnej), a także zaniedbania (w tym samozaniedbywania). Przyjmuje poza tym opinie osób starszych na temat standardu opieki i opracowuje plan opieki.

Praca socjalna z rodziną osoby starszej koncentruje się na przekazywaniu informacji, udzielaniu porad, interwencji kryzysowej i zarządzaniu kryzysowym, terapii, rozwiązywaniu konfliktów i mediacji, wsparciu w okresie żałoby, rzecznictwie, pomocy w załatwianiu spraw urzędowych, organizowaniu szkoleń i grup wsparcia dla członków rodziny i opiekunów.

W Stanach Zjednoczonych funkcjonuje określenie (specjalizacja) „geriatryczni pracownicy socjalni”, czyli z przygotowaniem i doświadczeniem w pracy z osobami w wieku 65 lat i więcej (zob. np. National Association of Social Workers 2014). Pomagają oni znaleźć rozwiązania dla osób starszych i ich rodzin, które dotyczą osobistych i społecznych problemów. Głównym zadaniem geriatrycznych pracowników socjalnych jest utrzymanie i poprawa jakości życia ich klientów. Działania mogą obejmować rozwijanie zrozumienia nie tylko fizycznych zmian związanych ze starzeniem, ale także ze zdrowiem psychicznym, barierami kulturowymi i organizacyjnymi trudnościami starszych osób. Dla rodzin opiekujących się osobą starszą pracownicy socjalni są nieocenionym źródłem informacji. Oferują również bezpośrednią pomoc dla rodzin (np. wsparcie), sugerują zastosowanie nowoczesnych technologii i ułatwienie koordynacji opieki medycznej, usługi doradcze, pomagają również przy przejściu ze środowiska domowego do opieki długoterminowej w placówce.

ZAKOŃCZENIE

Realizowanie pracy socjalnej na rzecz osób starszych wymaga odpowiedniego przygotowania w zakresie wiedzy i posiadanych umiejętności (wrażliwość podczas komunikowania się, umiejętność słuchania, poświęcanie czasu z dostosowaniem do tempa funkcjonowania danej osoby). Praca jest efektywna i skuteczna, kiedy jest podejmowana na wczesnym etapie i jeżeli starsze osoby są z niej zadowolone. Istotne jest dostrzeganie szybko zmieniających się potrzeb klientów czy ich życzeń w połączeniu z holistycznym podejściem do człowieka. Ponadto zasadne jest promowanie niezależności, samostanowienia, praw jednostki, podejmowanie działań mających na celu zapobieganie wykluczeniu osób star-

dowym programie na rzecz aktywności społecznej osób starszych na lata 2014–2020” (ASOS) przewidziano 280 mln zł na aktywizację społeczną seniorów. Z programu będą mogły korzystać m.in. organizacje pozarządowe, osoby prawne, spółdzielnie socjalne i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego. W ramach programu można ubiegać się o dotacje na realizację działań w jednym z czterech priorytetowych obszarów: edukacja osób starszych, aktywność społeczna promująca integrację wewnątrz- i międzypokoleniową, partycypacja społeczna osób starszych, usługi społeczne dla osób starszych (usługi zewnętrzne) (Uchwała nr 237).

szych (dyskryminacja ze względu na wiek). Istnieje potrzeba edukacji społecznej w zakresie kształtowania pozytywnego wizerunku seniorów w mediach i przestrzeni społeczno-politycznej. Starość może być naznaczona doświadczeniami strat, zmian i transformacji. Pracownicy socjalni powinni postrzegać starszą osobę w kontekście jej historii życia. Praca z tymi osobami wymaga od pracowników zdolności do angażowania się, dostrzegania tego, że mogą to być ostatnie lata życia klienta, może być on bliski śmierci. Obejmuje ponadto wsparcie rodziny w kontekście przygotowania do doświadczenia straty i żałoby.

BIBLIOGRAFIA

- Andres M. (2015), *Młodzi nie chcą czekać na nędzne emerytury*, „Super Nowości”, 30 kwietnia.
- Asquith S., Clark C., Waterhouse L. (2005), *The Role of the Social Worker in the 21st Century*, Edinburgh: Scottish Executive Education Department.
- Atchley R.C. (1989), *A Continuity Theory of Normal Ageing*, „The Gerontologist”, 29 (2),
DOI: <http://dx.doi.org/10.1093/geront/29.2.183>.
- Baltes P.B. (1987), *Theoretical Propositions of Life-span Developmental Psychology: On the Dynamics between Growth and Decline*, „Developmental Psychology”, 23 (5),
DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/0012-1649.23.5.611>.
- Baltes P.B., Baltes M.M. (1993), *Psychological Perspectives on Successful Aging: The Model of Selective Optimization with Compensation*, [w:] P.B. Baltes, M.M. Baltes (eds.), *Successful Aging: Perspectives from the Behavioral Sciences*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Brzeziński M. (2012), *Francuzi emeryturę spędzają w ciepłych krajach*, www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/654915,Francuzi-emeryture-spedzaja-w-cieplych-krajach (dostęp: 30.07.2012).
- Brzeziński M. (2012a), *Oni wybierają emeryturę w Hiszpanii lub w Brazylii*, www.polskieradio.pl/42/1728/Artykul/654956,Oni-wybijeraja-emeryture-w-Hiszpanii-lub-w-Brazylii (dostęp: 30.07.2012).
- Cumming E., Henry W. (1961), *Growing Old: The Process of Disengagement*, New York: Basic Books.
- Dragan A. (2011), *Starzenie się społeczeństwa polskiego i jego skutki*, Warszawa: Kancelaria Senatu.
- GUS (2014), *Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy na lata 2014–2050*, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/sytuacja-demograficzna-osob-starszych-i-konsekwencje-starzenia-sie-ludnosc-polski-w-swietle-prognozy-na-lata-2014-2050,18,1.html> (dostęp: 01.02.2016).
- Kruse A., Wahl H.W. (2010), *Zukunft Altern. Individuelle und gesellschaftliche Weichenstellungen*, Heidelberg: Spektrum Akademischer Verlag.
- McDonald A. (2010), *Social Work with Older People*, Cambridge: Polity Press.
- National Association of Social Workers (2014), *Need for Geriatric Social Work Grows*, www.socialworkers.org/pubs/news/2014/02/geriatric-social-work.asp (dostęp: 08.07.2016).
- Payne M. (2006), *What is Professional Social Work?*, Bristol: Policy Press.
- Suchodolska M. (2015), *Polscy emeryci uciekają za granicę: „Nie muszą wybierać, czy kupić chleb, czy zbierać na trumnę”*, „Gazeta Prawna”, 15 maja.
- Шевчук Н., *Специфіка соціальної роботи з людьми похилого віку*, „Український науковий журнал ОСВІТА РЕГІОНУ”, <http://social-science.com.ua/article/597> (dostęp: 01.02.2016).

- Szluz B. (2012), „*Domność i bezdomność*”. *Instytucjonalne wsparcie jednostki i rodziny na przykładzie wybranych państw*, [w:] W. Wilimska (red.), *(Nie) czekając na starość – wyzwania dla polityki społecznej w obliczu demograficznych przemian*, Kraków: ROPS.
- Uchwała nr 237 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie ustanowienia rządowego programu aktywności społecznej na rzecz osób starszych na lata 2014–2020, MP, 24.01.2014, poz. 52.
- WHO (2002), *Active Ageing: A Policy Framework*, Madrid, www.who.int/ageing/publications/active_ageing/en (dostęp: 02.12.2015).

SUMMARY

The unprecedented demographic shift to an increasingly older society will have a dramatic impact on individual choices over the life course, the structure of the family, and multiple social institutions. Social work can make unique professional contributions to older persons and the late-life family. The author document the challenges to social work and recommend addressing these challenges through innovations.

Keywords: population aging; older adults; society; social work